

Геннадій П. Сиваненко, Володимир М. Торопков
**РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА
В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ**

У статті визначено пріоритетні напрями розвитку та адаптації вітчизняного підприємництва, враховуючи Договір про асоціацію та зону вільної торгівлі між Україною та Європейським Союзом. Проаналізовано односторонні автономні торговельні преференції до кінця 2015 р., визначені додатком до угоди про асоціацію з ЄС. Досліджено динаміку та структуру прямих іноземних інвестицій та їх вплив на економічну систему. З урахуванням світового досвіду розглянуто тенденції просування України в міжнародному рейтингу Світового банку "Doing Business". Визначено галузі, які мають потенціал розвитку, та запропоновано алгоритм дій підприємців для виходу на європейські ринки.

Ключові слова: підприємництво; іноземні інвестиції; квоти у торгівлі; Європейський Союз.
Рис. 5. Табл. 1. Літ. 14.

Геннадій П. Сиваненко, Владимир М. Торопков
**РАЗВИТИЕ УКРАИНСКОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА
В КОНТЕКСТЕ ЕВРОИНТЕГРАЦИИ**

В статье определены приоритетные направления развития и адаптации отечественного предпринимательства, учитывая Договор об ассоциации и зоне свободной торговли между Украиной и Европейским Союзом. Проанализированы односторонние автономные торговые преференции до конца 2015 г., определенные приложением к соглашению об ассоциации с ЕС. Исследована динамика и структура прямых иностранных инвестиций и их влияние на экономическую систему. С учетом мирового опыта рассмотрены тенденции продвижения Украины в международном рейтинге Всемирного банка "Doing Business". Определены области, которые имеют потенциал развития, и предложен алгоритм действий предпринимателей для выхода на европейские рынки.

Ключевые слова: предпринимательство; иностранные инвестиции; торговые квоты; Европейский Союз.

Gennadii P. Syvanenko¹, Volodymyr M. Toropkov²
**UKRAINIAN BUSINESS DEVELOPMENT
IN THE CONTEXT OF EUROINTEGRATION**

The article identifies the priorities in development and adaptation of the national business according to the agreement on association and free trade zone between Ukraine and the European Union. The analysis has been done for unilateral autonomous trade preferences till the end of 2015, as defined by the appendix to the Association Agreement with the EU. Dynamics and structure of foreign direct investment and its impact on the economic system are considered. The article takes into account international experience considering the trends of Ukraine promotion in the international ranking of the World Bank "Doing Business". The priority areas which have the potential for development are determined along with the algorithm of entrepreneur's actions in order to enter European markets.

Keywords: entrepreneurship; foreign investment; trade quotas; the European Union.

Постановка проблеми. Українська нація протягом багатьох століть прагнула до незалежності. Не враховуючи політичні складові, які, безсумнівно, впливають на розвиток будь-якої системи, можемо стверджувати, що розви-

¹ Kyiv National University of Trade and Economics, Ukraine.

² Kyiv National University of Trade and Economics, Ukraine.

ток економіки будь-якої країни базується на створенні умов для розвитку бізнесу та підприємництва. Якщо говорити про Україну, дані умови не були створені починаючи з 1990-х рр. і до сьогодні. Єдиною реальною перспективою для малого та середнього бізнесу, який намагається існувати в умовах економічної та політичної кризи, може бути євроінтеграція з впровадженням відповідних стандартів і технологій та освоєння європейських ринків, які повинні стати альтернативою російському, на який останні десятиріччя був в основному орієнтований український бізнес.

З досвіду деяких нових членів європейської спільноти (Угорщина, Словаччина, Польща, Литва) можемо зробити висновок, що в даних країнах було чітко вибудовано національну стратегію євроінтеграції, яка включала три основних складові: гарантія безпеки держави; реформування економіки, включаючи процеси приватизації; налагодження міжнародних економічних відносин. Для прикладу, процес вступу Литви до СОТ зайняв 6 років, а Україна цей шлях проходила майже за 15 років.

Таким чином, адаптація українського бізнесу до європейських стандартів дозволить суттєво зменшити ризики банкрутства підприємців та сприятиме здійсненню середньо- та довгострокового планування господарської діяльності.

Аналіз останніх публікацій. Вагомий внесок у дослідження проблем як загального розвитку внутрішнього ринку, так і визначення тенденцій розвитку малого підприємництва внесли такі вітчизняні автори, як: А.Є. Ачкасов [1], Н.О. Голошубова [10], С.Г. Дрига [4], Л.О. Лігоненко [7], А.А. Мазаракі [8], В.І. Отенко [9].

Однак нещодавні зміни політичних та економічних векторів розвитку України потребують пошуку нових шляхів адаптації вітчизняного бізнесу до сучасних реалій.

Метою дослідження є визначення перспектив та напрямів розвитку вітчизняного підприємництва в контексті євроінтеграції.

Основні результати дослідження. Оглядаючи всі реформи, які впроваджували в Україні різні уряди та президенти протягом 24 років незалежності, можемо відзначити одну, яка, на наш погляд, дійсно дала позитивний результат в довгостроковій перспективі для малого бізнесу та економіки в цілому – це впровадження системи єдиного податку. Все інше лише призводило до збільшення тиску на малий та середній бізнес. На нашу думку, необхідно відійти від моделі розвитку національної економіки як імпортно-експортно залежної, а розробити заходи зі стимулювання розвитку внутрішнього ринку, умови для високотехнологічного експорту та сприятливе середовище для інвестицій, в т.ч. іноземних.

Сьогодні українському бізнесу, насамперед, необхідно максимально скористатись автономними торговельними преференціями до кінця 2015 р., які визначені додатком до Угоди про асоціацію з ЄС, хоча дані преференції ми можемо розглядати лише як додатковий час та стимул для адаптації вітчизняного підприємництва до європейських вимог та правил. Дану тезу підтверджують обсяги зовнішньої торгівлі України за 2014 р., які свідчать про збільшення експорту до ЄС на 2,6% та зменшення імпорту на 21,3% в порівнянні з

2013 роком. Відносно країн СНД ми спостерігаємо майже протилежну тенденцію: зменшення експорту на 31,3% та зменшення імпорту на 37,8% в порівнянні з 2013 роком [5].

У той же час, за даними Мінагрополітики, українські підприємці за 2014 р. на 100% використали безмитні квоти на продаж агропродукції на ринки ЄС лише з постачання таких товарів, як томатна паста, виноградний та яблучний сік, ячмінна крупа, мед (рис. 1).

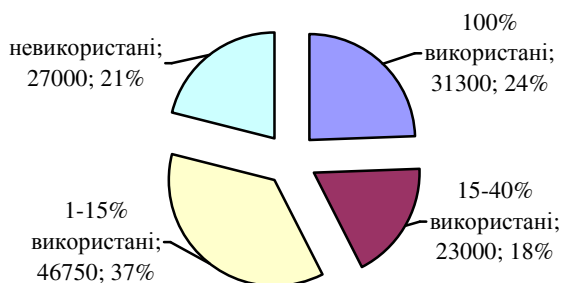

Рис. 1. Використання тарифних квот, наданих Україні ЄС у 2014 р., побудовано за даними [6]

Як свідчать дані вищенаведеної діаграми, надані українському бізнесу преференції використовувались досить нерівномірно. Більш детальні дані наведено у табл. 1.

Таблиця 1. Тарифні квоти відповідно до принципу «перший прийшов – перший отримав» у 2014 р., тис. тон*

Тарифні квоти, використані на 100%	Тарифні квоти, використані на 15–40%	Тарифні квоти, використані на 1–15%	Невикористані тарифні квоти
томатна паста, виноградний та яблучний сік, ячмінна крупа, мед	солод і пшенична клейковина, висівки	оброблена продукція з цукру, крохмаль, часник, інші цукри, цукор, овес	сигари та цигарки, цукрові сиропи, продукція з обробленого молока, крупи, харчові продукти, гриби, вершки, масло тощо

* складено за даними [6].

Аналіз даних рис. 1 та табл. 1 свідчить, що більшість квот використані лише на 1–40% або взагалі не використано, як наприклад 27000 тис. тон на крупи, харчові продукти, масло тощо. Тобто український бізнес не готовий використовувати на повну потужність наявний експортний потенціал, навіть за умов надання односторонніх преференцій.

Вступ в дію Угоди про асоціацію та зону вільної торгівлі дозволить щорічно збільшувати квоти на імпорт українських товарів до ЄС. Наприклад, в загальному обсязі торгівлі Польщі, країни, яка найактивніше захищає наші інтереси в ЄС, Україна займає 16-те місце з часткою в 1,5% (1,89% польського експорту та 1,11% польського імпорту). Разом з тим, Надзвичайний та Повноважний посол Республіки Польща в Україні Генрік Литвин зазначає, що польські підприємці звертають увагу на ряд проблем, що перешкоджають налагодженню довгострокових відносин з українським бізнесом. Основні з них:

- непрозорість та неузгодженість законодавства;
- складні та незрозумілі бюрократичні процедури;
- високий рівень корупції;
- низька якість роботи судової системи, невиконання рішень суду;
- незадовільний стан інфраструктури;
- нестабільність політичної ситуації [11].

Автори цієї статті у своїх попередніх публікаціях [12; 13] вже звертали увагу на проблеми та перешкоди розвитку українського бізнесу та наводили їх основний перелік, який залишився незмінний.

Зважаючи на необхідність формування конкретних заходів з адаптації українського бізнесу до умов ЄС, зробимо історичний екскурс, з якого зрозуміло, що переорієнтація торгівлі України на європейські ринки є давньою тенденцією (рис. 2).

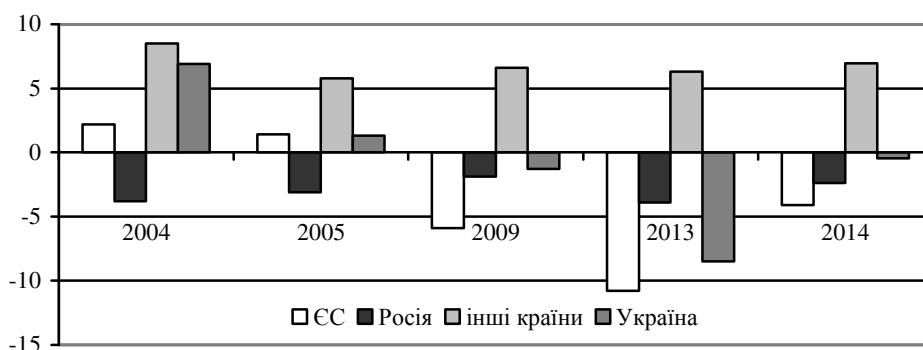

Рис. 2. Динаміка сальдо зовнішньої торгівлі України, млрд дол. США [3]

Виходячи з рис. 2, у 2004 р. загальний експорт України до ЄС був у півтора рази більше, ніж до Росії; позитивне сальдо зовнішньої торгівлі з ЄС становило 2,2 млрд дол. США, але внаслідок необґрунтованої лібералізації імпорту в 2005 р. ситуація в торгівлі України з ЄС погіршилася. Через безпідставну ревальвацію гривні та зниження мита на широкий спектр товарів вже починаючи з 2006 р. ми мали негативне сальдо торгівлі з ЄС.

Беручи до уваги ситуацію 2014 р., можемо відмітити, що негативне сальдо становило 468,3 млн дол. США (за 2013 р. від'ємне – 13528,7 млн дол. США). Можна відзначити певні позитивні тенденції у торговельному балансі України та, враховуючи значне збільшення експорту до ЄС, можливі перспективи для українських підприємців на європейських ринках.

Наступним важливим індикатором для підприємців є обсяг прямих іноземних інвестицій (рис. 3).

Як свідчить рис. 3, з 2012 р. прямі іноземні інвестиції (ПІІ) скорочуються. У 2014 р. вони склали 2,860 млрд дол. США. При цьому необхідно взяти до уваги, що частка України в світових обсягах інвестицій постійно скорочується і в 2013 р. становила вже менше 0,2%, але разом з тим зростає частка інвестицій з Кіпру та Британських (Віргінських) островів – за 10 років з 17–18% до 80–90%. Як відомо, дані офшорні зони активно використовуються українським великим бізнесом для «оптимізації оподаткування». Таким чином, кошти,

які повинні бути сплачені у вигляді податків, повертаються в Україну як ПІІ з відповідними пільгами і преференціями. Натомість основні дипломатичні партнери не проявляють інвестиційної активності, зокрема за 23 роки Польща вклала в Україну 1,5% а Росія – 1% своїх інвестицій [2].

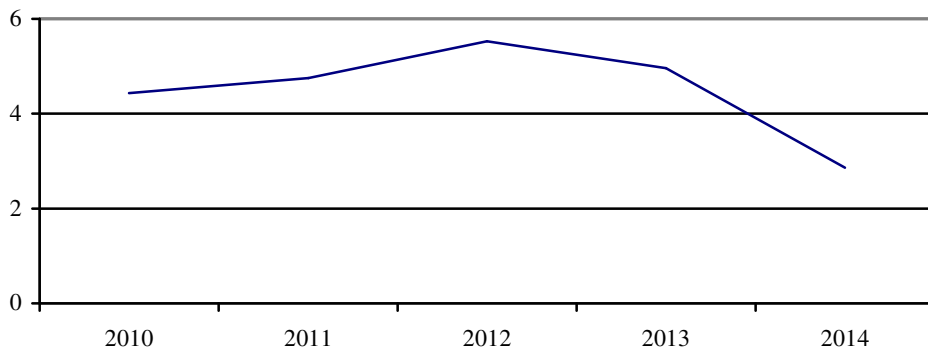

Рис. 3. Прямі іноземні інвестиції, млрд дол. США, побудовано за даними [2]

Тобто, перспективи розвитку вітчизняного малого та середнього бізнесу за рахунок ПІІ є негативними, як в коротко-, так і довгостроковому періоді.

Необхідно також відзначити і певні позитивні тенденції в розвитку бізнесу в Україні. Зокрема, наша країна значно покращила свою позицію в рейтингу Світового банку «Doing Business (легкість ведення бізнесу) 2015» на 16 пунктів і опинилась на 96-му місці зі 189 країн, хоча з 10 оціночних критеріїв покращились лише 3: оподаткування (+ 49 пунктів), реєстрація власності (+29), та забезпечення виконання контрактів (+1) (рис. 4).

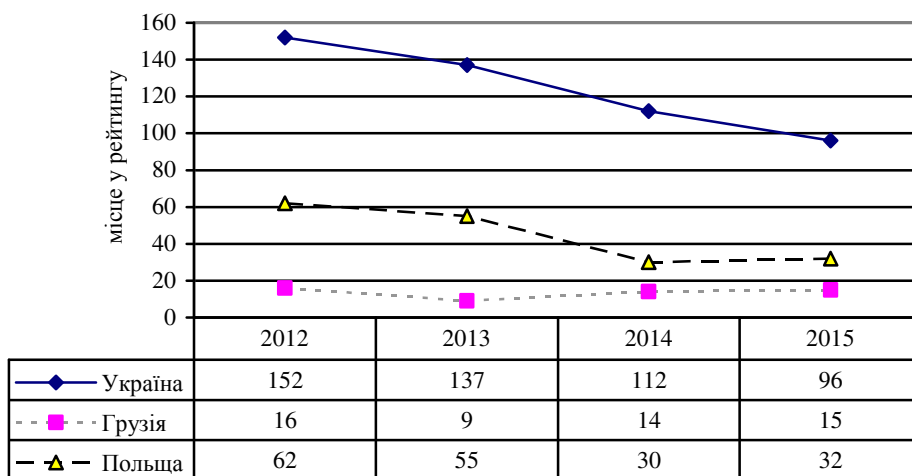

Рис. 4. Динаміка місця України у рейтингу Світового банку "Doing Business", побудовано на основі даних [14]

Варто відзначити, що в даному дослідженні рівень доходу в Україні зазначено як нижчий за середній, також всі інші показники, крім вище наведених, погіршились: реєстрація підприємств -7 (76-та позиція в рейтингу з

189), дозволи на будівництво -2 (70-та позиція), підключення до електромереж -3 (185-та), отримання кредитів -3 (17-та), захист міноритарних інвесторів -2 (109-та), міжнародна торгівля -1 (154-та), процедура банкрутства -1 (142-га позиція в рейтингу).

Але, незважаючи на погіршення окремих показників, можемо спостерігати стійку тенденцію до покращення бізнес-клімату в Україні з 2012 року. Варто звернути увагу на позицію Грузії, яка виявляла найкращі результати росту економіки та покращення своєї позиції починаючи з 2009 року. На жаль, після зміни політичного керівництва країни її позиції почали погіршуватись. Натомість Польща демонструє стабільний рух до вершини рейтингу. Інші країни-сусіди України мають значно вищі рейтинги: Болгарія – 38, Румунія – 48, Білорусія – 57, Росія – 62, Молдова – 63.

Визначаючи можливості та альтернативи розвитку підприємництва, неможливо не враховувати надзвичайно складну політичну та економічну ситуацію, яка на даний час склалася в Україні: війна на сході країни, девальвація гривні, зменшення реальних доходів населення, скорочення внутрішнього ринку, закриття підприємств, активізація трудової міграції за кордон, відсутність чітких антикризових заходів.

Рис. 5. Алгоритм дій підприємця для виходу на європейські ринки, авторська розробка

Все вищенаведене в сукупності свідчить, що найперспективнішим напрямом для вітчизняних підприємців в найближчій перспективі стане освоєння європейських ринків. Нами запропоновано алгоритм дій для компанії або підприємця для виходу на європейські ринки (рис. 5).

Наведена на рис. 5 послідовність дій є базовою для будь-якої галузі економіки, але може бути розширена та удосконалена, в залежності від специфіки господарської діяльності компанії або підприємця.

Висновки. На завершення можемо зазначити найбільш перспективні напрями для українських підприємців. Це сільське господарство (зокрема, виробництво екологічно чистої продукції, що активно розвивається останніми роками в Європі), розвиток інформаційних технологій (розробка нового програмного забезпечення тощо, українських ІТ-фахівців визнано одними з кращих у світі), розвиток венчурного підприємництва (в нашій країні є великий потенціал підприємців, які генерують нові перспективні ідеї, але не можуть їх реалізувати через проблеми з фінансуванням). Ґрунтовне дослідження даних напрямів стане об'єктом подальших розробок авторів.

1. Ачкасов А.Є., Петрова В.Ф., Пюнтківський П.В. Формування підприємницького середовища в Україні // Проблеми і перспективи розвитку підприємництва: Збірник наук. праць ХНАДУ.– 2014.– №2, Т. 2. – С. 5–9.

2. Гайдуцький А. Не за крихти // Дзеркало тижня.– 2014.– №48–49(194–195). – С. 7.

3. Гайдуцький П. Невесела ейфорія зовнішньої торгівлі // Дзеркало тижня.– 2014.– №38(184). – С. 8.

4. Дрига С.Г. Теоретичні основи розбудови ефективної системи підприємництва в Україні // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету.– 2008.– №6. – С. 5–14.

5. Зовнішня торгівля України товарами за 2014 рік: Експрес-випуск № 66/0/08 // Державна служба статистики України, 2015 // www.ukrstat.gov.ua.

6. Іщенко Г. Агрперспектива: європуск у світ // Урядовий кур'єр.– 2015.– №46(5420). – С. 6.

7. Лігоненко Л.О. Світові тенденції розвитку підприємницької активності та українські реалії // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету.– 2010.– №5. – С. 46–50.

8. Мазаракі А.А., Лагутін В.Д. Внутрішній ринок України в умовах нестабільності глобальної економіки // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету.– 2014.– №6. – С. 9–23.

9. Отенко В.І. Конкурентні переваги підприємницької діяльності // Бізнес Інформ.– 2014.– №4. – С. 290–295.

10. Підприємницькі мережі в торгівлі: Монографія / За ред. Н.О. Голошубової. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2014. – 344 с.

11. Продление действия односторонних преференций для Украины – необходимое зло // Бизнес.– 2014.– №45(1136). – С. 27–29.

12. Сиваненко Г. Бізнес-клімат як передумова інноваційного розвитку країни // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету.– 2012.– №6. – С. 26–35.

13. Торопков В.М., Сиваненко Г.П. Пріоритети розвитку малого підприємництва в Україні // Проблеми і перспективи розвитку підприємництва: Збірник наук. праць ХНАДУ.– 2014.– №2, Т. 2. – С. 34–41.

14. Doing Business 2015 // World Bank Group // www.doingbusiness.org.

Стаття надійшла до редакції 28.04.2015.